

Székelyföld falvai a XX. század végén

Sepsiszéki Nagy Balázs munkája

sorozat negyedik, Maros- és Aranyosszéket bemutató kötete, miként az előző három is, viselhetné a „Kárpát-medencei magyar falvak élete az ezredfordulón”, avagy „Az Európai Unió határvidékén a XXI. század elején” címeteket is. A szerző könyveiben ugyanis nem a címben megadott Székelyföld, hanem a Kárpát-medence-i magyarság nemzetrajza tárul elénk, ha jobban tetszik, a „magyarság tüköre”. A Székelyföld falvait bemutató négy kötetnek nemzeti bibliotékánkban Fényes Elek és Orbán Balázs munkái mellett van a helye.

Az 1807-ben született Fényes Eleknek 30 évesen jelent meg első statisztikai munkája, melynek alapján 1837-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává fogadták. Fő műve az 1851-ben megjelent, *Magyarország statisztikai és geográfiai szótára* sajnos a „másik haza”, Erdély leírását nélkülözte. Ezt Orbán Balázs 33–39 éves kora között végezte el 1862-től 1868-ig bejárva Székelyföld 440 faluját, 1 királyi és 100 kisebb városát. Hatkötetes enciklopédiája a Székelyföldről – korát jóval megelőzően – interdiszciplináris alkotás volt. 1890. április 16-án, három nappal halála előtt, Orbán Balázs országgyűlési képviselő, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja végrendeletében – többek között – az alábbiakat írja: „földi javaim azt a részét, amely leginkább szerzeményem, a hazai közművelődés és a faj megmentés oltárára szentelem, és családdal nem lévén megáldva a magyar népet tekintem családomnak, s azt is kívánom fő örökösömmé tenni...” A nem szellemi hanem anyagi szerzeményét az Erdélyi Közművelődési Egyletre hagyományozta, hogy

NAP KIADÓ,
2006

az azt „bölcset belátása szerint fordíthassa a székely kivándorlás meggátolására”.

Sepsiszéki Nagy Balázs ennek az örökségnek vette birtokba a ráeső 15 milliómódik részét, s erkölcsi kötelességének érezte, hogy másfélszáz év múltán egy újabb számadást készítsen. Amikor Budapesten befejezte az egyetemet, elkezdte a gyűjtést. És éppen az Amerikai Egyesült Államokba kivándorolt székelyek ösztöndíjával járta be 1995–2004 között Székelyföld közel félezer falusi települését, mintegy nyolcezer székelyföldi lakossal találkozáva. Tudásukból, a terepmunka során látottakból és tapasztalataikból született meg a négykötetes munka.

Székelyföld közel félezer faluját gyalogosan, kerékpáron, Trabanttal, majd terepjáróval kereste föl. Lakott sátorban, hideg, fűtetlen tisztaszobákban, parókiákon, ismerősöknél, rokonoknál. Felszerelése fényképezőgépekből, magnetofonból, térképekből, kézikönyvekből állt. Esténként villany vagy lámpafény mellett készítette jegyzeteit.

Ahogy Fényes Elek adatgyűjtésével az országépítés munkáját kívánta segíteni, úgy Nagy Balázs is abban a hitben dolgozott, rendezte sajtó alá köteteit, hogy azokkal a magyarság európai integrációját és a helyi kezdeményezéseket segítheti. Az első két kötet elkészülte és bemutatása után titkolt szomorúsággal belátta, hogy ebbéli hitében megcsalatott. A mai társadalomból hiányoznak az ország- és nemzetépítők. A sors különös fintora, hogy azok a magyarok, akik tervezhettek, okulhattak, tanulhattak volna Nagy Balázs adatkinctárából, alig forgatták a könyveket, miközben Japánban van professzor, aki a kötetek adataival szemlélteti a

[Szemle]

Közép-Európai Régió agráriumának változásait. Nem tagadhatjuk, hogy többen forgatták volna Székelyföldön is, de a falusi értelmiség és a közintézmények megfigyeltetése és szegénysége miatt alig vásárolták meg.

Az Erdélyen kívül élő magyarok, elsősorban az anyaország lakói inkább a színes, gyönyörködtető fényképalbumok székelyföldi képeit kedvelik, a virtuális valóságot, amelyek kevés szöveggel, egy-két szép verssel, irodalmi részlettel az olvasó szemén túl a lelkét is feltöltik, azt amelyen az élmény, mint a kiszikkadt földű virágserepen a víz, azonnal át is folyik.

Sepsiszéki Nagy Balázs olvasói – lakjanak bárhol a világon – az egységes magyarság kultúrájában élő, öntudatos hazafiak, mai óvatos, idegen szóval: patrióták. Ők sohasem lesznek többségben, de szellemi és erkölcsi erejükkel minden történelmi sorsfordulónál irányt és mértéket mutatnak a többieknek. A társadalomtudományok művelői, a történészek talán 50–70 év múlva fogják forgatni a könyveket, amikor már megfelelő messzeségben – ezért veszélytelenül – lehet kutatni és leírni mi történt a magyarsággal az Európai Unióban és a globalizmus berendezkedése idején.

De nézzünk közelebbre is! Mit tudunk meg Marosszék és Aranyosszék jelenkoráról, mit annak a 170 falunak az életéről, amelyeket a negyedik kötet bemutat?

Előregedett társadalmat. A korfa, amely a korosztályok közötti arányokat örökíti meg, a sír felé hanyatlókat mutatja legnépesebbnek. Az átlagéletkor a legtöbb településen 50 év felett van.

A negyedik kötet falukronikáit kísérő fényképek között 50 portré és 15 csoportképet láthatunk. A csoportképek tudományos objektivitással mutatják, hogy nagy család, sok gyermek már csak a cigányoknál van, ahogy a gyulakutai vásározókról, a nyáradkarácsonyi advenista gyülekezetéről vagy a folyfalvi Báránka család tagjairól készült képek megörökítették. A csoportképek legtöbbször a vasárnapi templomozás után

készültek, különlegesen megható a bedei református templom kertjében fiatal lelkipásztorokkal álló hét idős asszony fotográfiája. Az ötven portréból mindössze három örökít meg gyermekeket, az egyik egy marosszentgyörgyi cigány lánykát, a másik egy székely viseletbe öltöztetett székelyhódosi testvérpárt, a harmadik két húsvéti locsolódó gyermeket Szentháromságról. A többi képről tiszta arcú, nyílt tekintetű, még görnyedten is tartásos öregek, házaspárok, magányos asszonyok, férfiak néznek ránk, vagy folytatják házimunkájukat, kézművesmesterségüket.

A könyv igazi sztárfotója a 273 lakosú katolikus község, a marosszéki Deményháza 2003 májusában született ikerpárjáról, Balogh Brigittáról és Botondról készült, szüleikkel és bátyjukkal együtt. Ők ketten hamarosan 15%-kal fogják emelni a 13 óvodás számát, majd egyenesen hússzal a 10 iskolását.

Székelyföld gazdálkodásáról, birtokviszonyairól, a földművelés és az állattartás helyzetéről még a statisztikai felmérésekben sem született Nagy Balázs falukronikáihoz hasonló leírás. Megismerjük, mit természetnek a magángazdaságok és a társulások, milyen gépparkjuk van, hány lovat, szarvasmarhát, juhot és kecskét tartanak. Értésülünk a hatalmas vadkárokról éppen úgy, mint az értékesítési gondokról, a 2001-től visszaadott közbirtokossági erdők sorsáról és falvakban működő iparosok, kézművesek mesterek tevékenységéről.

Az ingázók és a külföldön dolgozók számát megismerve a székelycsókai tizenhármak, akárcsak az aradiak, mindnyájunknak példát adhatnak a szülőföld és az ősök iránti hűségéről. És a hűség mellett az összetartozásról, a reményről és a szeretetről is sok példát olvashatunk a könyvben.

A 121 lelket számláló Eheden összefogtak a gazdák, és társulást szerveztek. Baglyoknak hívják őket a szomszéd falvakban, mert mindig sötétedésig dolgoznak kint a földeken. 124 tehenet, 15 lovat, 716 juhot és 133 kecskét tartanak. Bár hatalmas cse-

resznyeifáikra már nem tudnak felmászni, hogy leszedjék a termését, nem vágják ki, lábbon adják el a szedésre vállalkozóknak. Vajh mi lesz velük, ha őket is eléri az Európai Közösség rendtartása? Levágják-e az életük értelmét jelentő állatokat néhány koldus krajcárért? Aligha.

A soha meg nem haló reményről tett tanúbizonyságot Mezőkölpényben az egykori földbirtokos, gróf Kun Zsigmond, amikor visszakapott 10 hektáros földjét 150 diófacsémetével ültette be.

Nyárádremetén a kapufaragók beszédes üzeneteit ismerjük meg. A hagyományos feliratok helyébe „Áldás a békéjére, békeség az elmenőre”, vagy „Jó szívűnek tágas, rossz lelkűnek szoros” új, napjaink magyarjaihoz szóló üzeneteket vésnek: „Házat találsz mindenütt, de hazát csak itthon.” Jóllehet a budapesti Nemzeti Színház előadásából már számították Madách parancsát: „Ember küzdj és bízva bízzál”, itt befogadták a székely kapuk. Nyárádremete is példát ad arra, hogy az értelmiségnek ma is meghatározó szerepe van népe életére, hiszen itt Faluvégi József állatorvos honosította meg a kapufaragást. 1999-ben a falujeles szülöttjéről, dr. Nyulas Ferencről az 1758–1808 között élt orvos, vegyész, nyelvújítóról nevezték el az iskolát. A faluról Kovács Ferenc jogász írt monográfiát, Hegyi Mária tanítónő család regényével adott példát a családi szeretetről, s most gondozza az ugyancsak Remetén tanítóskodó Feleky Dezső hagyatékát, akitől Nagy Balázs a falu mottóját választotta: „A múlt ne kísértsen, csak óva intsen: népszerűtet nélkül magyar élet nincsen.”

Nemcsak népszerűtet, de falusi értelmiség nélkül sincs magyar élet. Ebben a kötetben megismerjük a mezőkereszturi monográfia íróját, a Passauban élő tanárt, Székely Lajost, Kádár Márton tanítót a mezőpaniti iskola névadóját, Búzaháza millenniumkori krónikáit, a mezősámsondi citerazenekeg alapítóit, Fekete Gyulát és Ferenczi Károlyt. Kovács Géza szobrászt, aki visszaszerezte a Gálfalvához csatolt 400

lelkes szülőfaluja Nyárádszentlászló nevét, a kibédi Sepródi János Közművelődési Egyletet, sok-sok tanítót, akik falutörténetet írnak, táncsoportot, színjátszókört, énekkart szerveznek és vezetnek.

Nevüket Nagy Balázs könyvén kívül a történelmi emlékezet sehol sem őrzi. Pedig ők tartották és tartják meg a székelységet a magyar kultúrában. Ők éleztik és védik a közösségi hagyományokat, a naptári ünnepekhez és az emberi élethez kapcsolódó népszokásokat, a húsvéti fenyőágazást, az olyan kétnapos, csoportos locsolkodást, amelyen a szép nevű Szentháromság faluban van szokásban. A fakuló néprajzi emlékek sorában rácsodálkozhatunk többek között a mezőpaniti muzsikára, a kibédi gyapjúfésűldére, a harántkeréki gyékényfonásra.

Erdély kicsiben Európa. Bethlen Gábor fejedelem 400 éve Erdély függetlenségét, népeinek lelki, azaz vallásszabadságát biztosítva legtöbb támogatást az értelmiségnek adott, mert tudta, hogy csak az értelmiség képes az ország erkölcsi és szellemi felemelkedését elvégezni. Az Európai Közösség még szólamok szintjén is tartózkodik az európaiság értékeinek védelméről. Pedig az éppen olyan érték, mint az erdélyiség. Sorsa is olyan lesz, ahogyan Kós Károly 1929-ben megfogalmazta: Az európaiságnak, miként az erdélyiségnek legnagyobb értéke a népek, kultúrák, nyelvek, vallások sokszínűsége és együttélése volt. Erre sok példát találunk Nagy Balázs könyvében! A legszebb talán a Hármásfalú példája! Az unitáriusok, reformátusok és római katolikusok lakta, ma 835 lelket számláló Csókfalvát, a jórészt református 540 lakosú Szentistvánt, valamint az eredetileg hat család alapította református Atosfalvát 428 lakójával 1952-ben egyesítették Hármásfalú néven. A félszáz éves egyesítés után is őrzik tovább csókfalvi, szentistváni és atosfalvi hagyományait, öntudatukat.

Csókfalván áll a Kárpát-medence egyetlen falusi köztéri Szent Imre szobra: egy kerítés övezi, öleli át az unitárius és református templomokat, ahová a St. Louis-i testvér egyházuk

[*Szemle*]

segítségével bevezették a gázfűtést a templomba, két középiskolai ösztöndíjat alapítottak, és 1500 dollár összegű kölcsönalapot létesítettek.

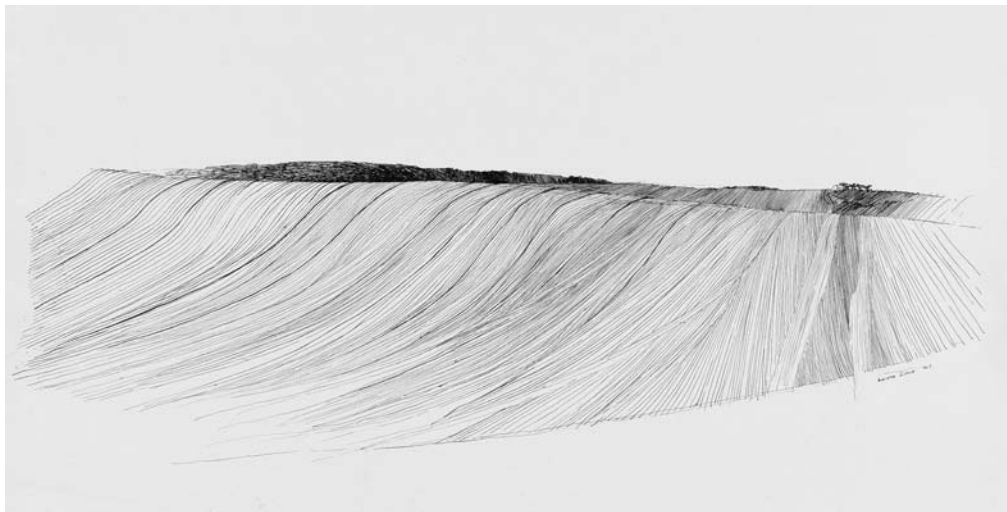
A református Szentistván templomkertjében állították fel 1998-ban székelyföld első köztéri Szent István szobrát, és 2002-ben az iskolát is első, szent királyunkról nevezték el. Az alsó négy osztályba a gyűjtőút idején, 2003-ban 68 gyermek volt beíratva. Nagy Balázs fontosnak tartotta megjegyezni, hogy 45–50%-ban cigány származású gyermekek. A falu hittestvéri kapcsolatot ápol a hollandiai Goes és a svájci Dommartin reformátusaival. Neves fafaragója, Sándor János tanító történelmi címerei az Országos Széchenyi Könyvtár előadótermét díszítik Budapesten.

Atosfalván egy megcsonkolt vén zádoga, azaz hársfa dacol az idővel, II. Rákóczi Ferenc fája, amelyet a népi emlékezet szerint itt járta emlékére 300 éve ültettek.

A nehéz történelmi sorsú Erdély és benne Székelyföld az Európai Közösségnek páratlanul értékes földje lehetne. Azokra az alapokra, amelyek a hagyományokban gyökereznek, a különböző fajú, nyelvű és kultúrájú emberek évszázados békés együttélésében, akárcsak egy kis falun belül is, új világot lehet építeni, igazi nagy közösségeket.

Ehhez az építkezéshez – nemcsak az álmok és az elméletek szintjén – Nagy Balázs munkája minden municiót megad.

KOVÁCS GERGELYNÉ

A Hitel októberi számának szerzői

<i>Báger Gusztáv</i> (1938) Budapest	<i>Horváth Kinga</i> (1971) Miskolc	<i>Marjai Éva</i> (1967) Budapest
<i>Buda Ferenc</i> (1936) Tiszakécske	<i>Kelemen Erzsébet</i> (1964) Debrecen	<i>Szakolczay Lajos</i> (1941) Budapest
<i>Csendes Csaba</i> (1955) Egerszalók	<i>Korpa Tamás</i> (1987) Szendrő	<i>Széki Patka László</i> (†2007)
<i>Dobrik István</i> (1948) Miskolc	<i>Kovács Gergelyné</i> Budapest	<i>Szenti Tibor</i> (1939) Hódmezővásárhely
<i>G. Kiss Valéria</i> (1949) Debrecen	<i>Lackfi János</i> (1971) Piliscsaba	
<i>Görömbei András</i> (1945) Debrecen	<i>Márkus Béla</i> (1945) Debrecen	